

Ганна ЦИБА
аспірантка ІПСМ

(науковий керівник чл.-кор. НАМ України І. Б. Зубавіна)

ПРОБЛЕМИ ТВОРЧОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ НОВОЇ КУЛЬТУРНОЇ РЕАЛЬНОСТІ ЧАСІВ ПЕРЕБУДОВИ В СРСР (1986–1991)

Молодь була рушійною силою Перебудови — обраного 1986 року Михайлом Горбачовим нового курсу офіційної політики радянської держави, що перетворився на культурну революцію. Це рішення нового Генерального Секретаря ЦК КПСС, обраного 1985 року, було обумовлене необхідністю виведення країни із «застійного» становища та економічного занепаду, що розпочався в ще 1970-ті роки, в часи правління Першого Секретаря ССРСР Леоніда Брежнєва.

На момент свого проголошення реформістський курс Перебудови (1986–1991), що охоплював усі сфери життя СРСР, був сприйнятий радянським суспільством з великим ентузіазмом, особливо інтелігенцією та молоддю: демократами та лібералами — як можливість розбудувати демократію, лівими — як можливість створити «соціалізм з людським обличчям». Надзвичайно ейфорійно реагували на реформи митці, зокрема представники нових поколінь художників, письменників, кінематографістів. Політика Гласності, що проявлялась у пом'якшенні цензури в засобах масової інформації, знятті заборон з табуованих до того тем, літературних творів та сторінок історії, призвела до творчого сплеску.

Доступ до нових джерел інформації та нові економічні реалії (легалізується приватне підприємництво в формі кооперативів, дозволяються закордонні інвестування в індивідуальний бізнес, з'являються інші ознаки ринкової економіки — водночас в країні продовжується економічний занепад, збідніння населення внаслідок девальвації державної валюти, що відбувається паралельно з дефіцитом на товарному ринку і тд.) формують нового суб'єкта. За часів Перебудови сформувалося ціле (останнє) покоління радянської молоді та нове покоління радянських митців, які вперше вдаються до творення радянського соціокритичного мистецтва.

Показовим був п'ятий з'їзд кінематографістів СРСР 1986 року, де, як реакція на ліберальну політику Перебудови, вперше відбулась критика «знизу» — старе правління союзу критикується за потурання владі, заважання творчому процесу, заборону фільмів, створення кіно на партійне замовлення. Кінематографісти відправляють у відставку першого секретаря свого союзу Лева Куліджанова, а на його місце оби-

рають режисера Елема Клімова (автора фільму «Іди та дивися»), в якому вбачають лідера нового, «перебудовного» кіно. Того ж року скидають і критикують перших секретарів союзів кінематографістів РСРСР — Сергія Бондарчука, та УРСР — Тимофія Левчука.

Після цих знакових з'їздів великі надії відкрито покладаються на молодь. Тогочасний директор Київської кіностудії ім. Довженка Микола Мащенко так коментує створення 1987 року на базі кіностудії творчого молодіжного об'єднання «Дебют», завданням якого було сприяння самореалізації молодих митців: «Мені ясно одне: революцію в кіно зроблять молоді... Я — за молодих...» [З архіву кіностудії ім. Довженка].

Водночас, на прикладі «Дебюту» можна говорити про проблеми, з якими зіштовхнулися молоді радянські кінематографісти в період Перебудови. Як і всесоюзне ЕМТО, українське ТОВ «Дебют» створювалося як плацдарм для молодих кінематографістів — режисерів, операторів, сценаристів. Метою об'єднання було виявити молоді таланти і допомогти їм в реалізації творчого проєкту, запуску першого фільму (переважно йшлося про короткометражні стрічки) і тд. Під художнім керівництвом Олександра Ітигілова (пізніше художнім керівником «Дебюту» став інший досвічений радянський кінорежисер Артур Войтецький) в період з 1987 року, коли об'єднання почало функціонувати, до 1989 року на базі Київської та Одеської кіностудій було знято 25 «дебютних» фільмів. Однак, вже починаючи з 1990 року обсяги кіновиробництва на радянських кіностудіях в цілому, і від об'єднання «Дебют» зокрема, поступово йдуть на спад. Причина цьому — зміна економічного, соціального та політичного клімату в СРСР. Умовно останній період Перебудови — 1990-1991 роки, що передував ропаді СРСР, ознаменувався регресом: починається відверте протистояння комуністичного режиму і нових демократичних сил, внаслідок чого Перебудовна політика відкритості починає задкувати, відбувається посилення цензури у ЗМІ, погіршення економічного становища. Під кінець Михайло Горбачов фактично залишається при владі номінально, обіймаючи парадоксальну посаду Президента СРСР, вся влада переходить до рук республіканських лідерів. В серпні 1991-го року відбувається Путч — остання спроба комуністів очолених ГКЧП зберегти владу в своїх руках. Проте він призвів до остаточної перемоги демократів в Росії і став агонією радянського режиму.

Майже відразу після розпаду СРСР нове, «перебудовче», покоління вже пострадянських кінематографістів стикається з проблемою нестачі фінансування. З 1991 року кіновиробництво в уже незалежній Україні переходить у відання Міністерства культури, водночас кіноп-

рокат — у відання комунальних служб. З цього розпаду почалася криза обох галузей. Виробництво вітчизняного кіно перестало навіть частково покриватися з прокату. Державний бюджет на розвиток кіногалузі послідовно невиконувався. Чи не єдиним джерелом фінансування для українського кіно стає міжнародне співробітництво (з 1989 до 1999 року на кіностудії Довженка було знято близько десяти фільмів за участю партнерів з-за кордону). Однак, іноземні інвестори та студії співпрацювали з вже відомими радянськими режисерами, орієнтуючись на їхні попередні фільми. Молодь могла сподіватися лише на державне фінансування, яке невпинно скорочувалося і не відповідало реальним вимогам кіновиробництва. Через відсутність державної політики в галузі кіно, до кінця 90-х років кіноіндустрія в Україні була знищена, натомість утворилося ціле «втрачене» покоління молодих кінематографістів.